

de praxi ad mutabilem disciplinam spectante, in qua proinde Ecclesia debet sese accommodare iis quae praesens rerum status ac relationes cum alia confessione exposcunt, prout reipsa sapienter se gerunt ministri protestantes, qui non abnuunt in conjugii mixtis commendabili prorsus indulgentia suam agendi rationem necessitati sociali attemperare (1). Ergo.

552. R. N. A. Ad 1. prob. D. Si eadem ratio vigeat pro sacerdote catholico in exigenda praevia illa conjugum pollicitatione, ac vigeat pro ministro protestante in ea non exigenda, C.; si longè diversa omnino vigeat, N. Jam verò sacerdos catholicus cogitur ad ejusmodi pollicitationem exigendam 1° ex Ecclesiae legibus, quibus ex conscientia obtemperare debet, nisi velit gravi scelere se commaculare; 2° ex ipsa rei natura, quae sit ut nequeat ritu sacro honestare conjugium illicitum et sacrilegum, cujusmodi illorum est, qui actu constituti ac dispositi sunt ad instituendam sobolem in ea secta quam ipsi fide tenent falsam esse, et in qua culpabiliter ex hac vita decedenti nullus patet aditus ad salutem; 3° ex necessitate patet faciendi horrorem quem profitetur Ecclesia cujus sacerdos minister est, erga sacrilegas ejusmodi nuptias. His porro rationum momentis permoveri nequit minister protestans, qui nullam sibi superiorem auctoritatem agnoscit in religionis negotio; qui profitetur tolerantiam religiosam, ita ut in quolibet confessione, ut vocant (perinde ac si Protestantes fidei confessionem aliquam haberent), quilibet possit salutem aeternam adipisci (2); qui demum nullam tribuit conjugio Sacramenti dignitatem. Nunc verò et illud adjicimus, falsum esse tolli perfectam illam conditionis paritatem per catholicam Ecclesiam praxim, atque impediri connubia mixta. Nam si sponsi renuant se subdicere conditioni sine qua non tribuitur illis benedictio à sacerdote catholico, se convertunt ad ministrum protestantem, qui eam illico ipsis ex animo impertitur (3).

553. Ad 2. N. Ut enim princeps acatholicus aequo jure diversae communionis asseclas tueri dicatur, debet prout unaquaque fert religio, iisdem patrocinari. Cum verò Ecclesia catholica profiteatur se abhorrire ab ejusmodi conjugii eaque detestari, profectò qui cogit sacerdotes ad has nuptias positivè ritu sacro probandas, convincitur his suis legibus non se patrocinari Catholicis, sed eos penitus opprimere. Id porro magis confirmatur ex eo quòd ejusmodi conjugia absque benedictionis collatione, imò absque formà praescriptà à Tridentino fuerint, saltem quoad illas provincias de quibus potissimum agimus, valida declarata.

(1) Ephemerides Rheni inferioris, in art. 6 januar.

(2) Cf. quae scripsimus in tract. de verà Religione p. 2, prop. 12, ubi ostendimus Protestantes recentiores passim tolerantiam hanc religiosam profiteri; qui verò secus sentiunt pugnant cum ipsis Protestantismi principiis.

(3) Quinimò Protestantes, ut vidimus, Catholicos ad petendam à suis ministris eam quam vocant benedictionem invitant: et eo nomine alliciunt, quòd hanc ratione in ipsorum sit potestate novas, cum liberit, nuptias inire. Commoda planè reformatio!

554. Quod verò adjicitur de mente Ecclesiae catholicae delendi reformationem tribus abhinc seculis tanto molimine inductam, possemus reponere, ipsam in hoc fungi munere sibi à Christo demandato praedicandi Evangelium omni creaturae, docendique omnes gentes sive infideles sive apostatas eas revocando ad unicè veram religionem, reducendo oves errantes ad unicum Christi ovile et ad pastorem à quo discesserant, ac proinde devios quosque ad salutis tramitem, quaerendo quod perierat (1). Verum, hoc praetermisso, si talis esset Ecclesiae mens in cautione illa exigenda, Ecclesia promoveret quacumque posset ope ejusmodi mixta connubia, induceret filios suos ad has nuptias ineundas, ut Protestantes facere consueverunt. Atqui Ecclesia fideles suos omni modo avertit ac retrahit ab his nuptiis ineundis, admonet episcopos et parochos ut omni qua possunt ratione avertere satagent subditos suos ab his conjugii, quamvis sponsonem praemittant de institutione prolis universae in religione catholica (2). Cum id praestare integrum Ecclesiae fuerit, cavet tamen ne ea conjugia fierent (3).

555. Supponunt praeterea adversarii in hac difficultate deterreri Catholicos à jungendis nuptiis cum haereticis ob denegatam benedictionem; at experientia contrarium evincit in ordinum praesertim nobiliorum costu, qui aut velut inanem cultus speciem hanc benedictionem spectant, aut humanos favores aeternae salutis praeferrunt; ejusmodi porro hominum nunquam exiguus est numerus (4). Accedit Protestantes, si quod detrimentum inde patiantur, aliunde sibi compensare tum ex sobole quam ex ministrorum suorum conjugii percipiunt, tum ex statu fluctuanti et instabili propriae doctrinae, quae sese attemperat individuus, aetatibus et conditionibus uniuscujusque, quo fit ut plures semper inveniuntur qui *facilem* hanc potius reformationem amplecti velint quam se subdicere rigidae atque inflexibili Ecclesiae catholicae doctrinae et

(1) Ecclesia enim catholica quae Ecclesia est omnium seculorum, utpote à Christo fundata, quovis seculo rebelles filios suos ad se revertentes colligit, et ad unitatem à qua recesserant revocavit. Ita recepit Gnosticos, Manichaeos, Arianos, Macedonianos, Nestorianos, Eutychanos, etc.; nunc colligit Lutheranos, Calvinistas, Socinianos, Evangelicos, rationalistas, et si qui alii sunt qui à veritatis via, ac propterea à via aeternae salutis deflexerint. Missio enim quam ipsa accepit à Christo Fundatore suo tam se porrigit ad infideles, quam ad haereticos, et apostatas et incredulos, quicumque demum sint aut quovis nomine vocentur. Nunquam fieri potest, ut Ecclesia ab hoc salutari ministerio desistat. Omnes schismatici, haeretici et apostatae fuerunt aliquando filii sui, saltem ratione Baptismi, ideòque multò minus potest Ecclesia negligere quod in se est, istorum aeternam salutem. Equidem novi hanc Protestantibus non arridere. Ast velint nolint, ita se res habet. Accusent licet Ecclesiam catholicam superstitionis, intolerantiae, fanaticismi, perinde est; nec enim veritas immutari ideò potest.

(2) Cf. haec documenta apud Meser, in op. sapientiae cit. de Impedim. matrim. Nonnulla ex iis nos superius dedimus.

(3) Cf. Doellinger, op. cit., pag. 24.

(4) Ibid., p. 26.

praxi (1); tum ex libertate quam tribuunt divortii faciendi quando quis propriae uxoris pertæsus sit, ac novam appetat; tum denique ex statu politico Germaniae, in qua Catholici ut plurimum sub regimine principum protestantium inveniuntur, qui nihil intentatum relinquunt, quo Protestantismum provehant eum catholicae religionis pernicie (2). Quare si quid in ejusmodi rerum vicibus instat periculi, totum id Catholicis instat.

556. Ad 3. N. min. Tum quia Protestantium sectae nullum principium, seu centrum unitatis habent, et ideò communi auctoritatis interprete quodam, et quasi nuntio destituuntur, quo fit ut planè ignoremus quid velint aut nolint; tum quia si negationem excipias, id est, abnegationem catholicae veritatis in qua solà omnes unanimi planè consensu conveniunt, nullam habent doctrinam positivam in qua coalescant, si incipias ab articulo de existentia Dei et desinas in articulo de futura carnis resurrectione, et vita aeterna, atque à primo Bibliorum libro, nempe Genesi, donec ad postremum pervenias qui est Apocalypsis (5);

(1) Cf. Ibid. p. 27, seq., qui accuratè observat olim non parùm Ecclesiam profecisse ex intestinis diversarum sectarum dissensionibus ac mutuis bellis quibus ad internecionem usque altera alteram persequebatur; ast verò nunc ex externo federe inter omnes sectas inito, quae Protestantismi commune nomen usurpant, factum esse ut non leve ex hac parte Ecclesia detrimentum passa sit. Posset rectè affirmari unicam jam dari in religione divisionem, Catholicorum scilicet et acatholicorum, quia acatholici omnes, sive schismatici, sive haeretici, sive infideles, unanimi prorsus ratione conspirant, et vires jungunt adversus Ecclesiam catholicam, quae praeterea luget non paucos filios suos ad inimicorum castra descivisse, et cum illis in eundem finem inivisse foedus. Porro rem hanc seriò perpendenti, id argumentum ineluctabile erit unicam veram religionem in Ecclesia catholica inveniri, quae non ab alio quam à Deo fundatore suo regitur, neque in humanis ullis subsidiis spem suam collocare potest. Quàm benè posset Ecclesia catholica iniquis his temporibus apostolorum verba usurpare, Act. 4, 24, seqq.: *Domine... qui Spiritu sancto, per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus? Convenerunt verò adversus puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel.*

(2) Cf. Dollinger, ibid.

(3) Cf. quae scripsimus in tract. de verà Religione, p. 2, prop. 6, 7 et 9, cum appositis annotationibus. Illis documentis nunc adjici debet opus *eminenter protestans* quod non ita pridem vulgavit doctor Strauss professor in Universitate Tubingensi. Hic auctor protestans in Vita Christi Jesu longè dissertationum philologicarum et criticarum serie sibi proposuit evictere authenticitatem omnium Evangeliorum: atque in Christo Jesu non aliud agnovit, nisi *ideam symbolicam humanitatis*. Sub hoc respectu non abnuunt Strauss admittere Jesum Christum veluti Deum-Hominem, veluti centrum unionis naturae divinae et humanae, ac denique veluti mentem infinitam, quae se manifestat in finito, quin amittat conscientiam pristini status sui. Dixi hoc opus *esse eminenter protestans*, quia profuit ex intimà Protestantismi essentia seu natura, quae tota consistit in libertate examini, et in independentia absolutà rationis seu spiritus privati à quavis auctoritate, sive in dijudicandis libris canonicis et inspiratis à non canonicis et non inspiratis, sive in sensu determinando horum libro

nullam fidem, nullam certam ethices ac praxi normam (1); tum denique quia nullo scrupulo anguntur in honestandis nuptiis eorum qui detrectant se obligare ad instituendam prolem in ea quam vocant religione *evangelicà*. Huc accedit, ut saepius adnotavimus, nunc Protestantes apertè fateri Catholicos in propria religione salvari posse, quod nos negamus fieri posse in quolibet Protestantismi secta. Catholici propterea sibi planè in sua praxi coherent, minimè verò acatholici.

557. Ad 4. N. Hoc enim perinde esset atque contendere, posse quidem sacerdotes catholicos admonere, instruere, et cohortari fideles, quin certiores fieri queant de fructu, seu exitu hujus admonitionis, instructionis et cohortationis. Deinde nemo est qui

rum. Hand planè ignoro viginti aliosve fortassè plures insurrexisse ex Protestantibus qui calamum acuerint adversus Strauss, ut sic Protestantismum ab hac impietatis nota liberarent; ast et illud novi, infelici prorsus exitu id eos praestitisse, aut praestare posse ex suis principiis. Nam Strauss usus est jure suo, seu jure quod ipsi tribuit protestantismus in utroque examine instituendo, eodem nempe jure quo ante ipsum ex eodem principio usus jam fuerat alter Protestans Carol. Hase, in Vita pariter quam edidit Christi Jesu, aliique Protestantes rationalistae usi fuerant et ad eandem conclusionem devenerant. Quomodo itaque poterunt Protestantes sive Strauss, sive rationalistas reliquos refellere, quin ipsum fundamentum Protestantismi penitus subruant? Egregiè porro ex hac saltem parte id ostendit Wegscheider, qui, in praef. ad suas Institutiones theologicas, evincit rationalismum ex intimà Protestantismi essentia profuere, qualis à Lutero institutus est, cujus propterea *piis* manibus suum voluit opus esse dictum. Verum, juxta hoc confirmare auctoritate hominis haud suspecti, scilicet, Judaeo-increduli Salvador. Hic siquidem in op.: *Jésus-Christ et sa doctrine*. Paris 1858, tome 1, préface, p. 49, loquens de opere Strauss haec habet: « Enfin, l'ouvrage du professeur de Tubingue a surtout un grand sens comme dernière expression de l'esprit du Protestantisme. La réforme s'était fait illusion à elle-même, en se croyant un mouvement tout chrétien, un retour pur et simple aux doctrines évangéliques. » Ex his intelligimus 1° justos fuisse meritorum Strauss erga protestantismum aestimatores eos qui non ita pridem ipsum elegerunt ad *cathedram theologicae* Turginam, perperam imperitis non paucis obtinentibus, qui nonnullum pervenire poterunt ad legitimas Protestantismi conclusiones; intelligimus 2° quo sensu Protestantes sibi asciverint nomen *Evangelicorum*, eadem nempe significatione qua Scipioni cognomen tum Africani fuit, deletà Carthagine Africae metropoli. Quo sensu neque nos abnuimus Protestantes *Evangelicos* nuncupare.

(1) Hujus rei pariter documenta dedimus tract. et leco cit. Hic verò ne extra nostrum argumentum vagemur, ut magis pateat quam benè sibi cohæreant Protestantes circa benedictionem conferendam conjugii mixtis, satis erit conferre Protestantium leges inter se. In Borussia Protestantes exilio, honorum expoliatio, vinculis publicis plectunt episcopos et sacerdotes catholicos detrectantes impertiri benedictionem conjugii mixtis, etiamsi nulla praecesserit sponsio de educatione prolis in religione catholica; in Anglià verò Protestantes non ita pridem, seu antequam abrogaretur Codex poenalis contra Catholicos, veterant sub capitis poena, ne quis sacerdos ullis conjugii conferret benedictionem. Cuinam meliùs mentem protestanticae religionis assecuto fides habenda, Anglone an Borusso? (Vingt deux.)

ignoret sponsos amore captos, ut inire valeant optatum conjugium, ad omnia se paratos exhibere; nuptiis postea initis, omnia oblivisci. Quod si ita fit, etiam cum aliqua intercesserit promissio, quò facilius illà ommissa id continget? Demùm ita se gerere debent sacerdotes catholici, quia Ecclesiæ leges id postulant, à quibus recedere sine piaculo ipsis non licet.

358. Ad 5. D. Esset permoveri principio inconcusso fidei catholice, quòd extra veram Ecclesiam nulla detur salus, quòdque adversariis vocare lubet *intolerantiam* et *fanatismum*, C.; scetis, N. Vocent Protestantes hunc fidei nostræ articulum sive *intolerantiam*, sive *fanatismum* aut *superstitionem*, nullà nostrà refert; ita nos credere profitemur, et juxta hanc fidei professionem nos gerere debemus. Non sunt Catholici qui æternæ damnationi eos addicant qui culpabiliter extra veram Ecclesiam ex hac vitâ decedunt, sed Christus, sed Deus est qui eos judicabit, et pro culpæ ratione eos puniet, cum scriptum sit, Matth. 18, 17: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*; et Marci 16, 16: *Qui non crediderit, condemnabitur*. Nequit tamen sacerdos catholicus indifferens esse ac æquo animo pati, ut sponsus vel sponsa sinat filios suos institui in aliâ religione ab eâ quam ipsi profitentur, ac fide tenent unicè veram esse, et in quâ solâ credunt patere posse aditum ad salutem.

359. Ad 6. N. sequel. Quamvis enim non agatur de fidei articulo, agitur tamen de eâ praxi quæ arctè connexa est cum fidei articulo, et juxta quam ritè administrari debent Sacramenta ut salutis media. Exigere propterea conditiones quas intima rei natura postulat, ut Sacramenta salutaria esse possint, res non est disciplinæ mutationi obnoxia, sed est dispositio quæ necessariò requiritur, constans et immutabilis, ut cum fructu Sacramentum suscipiatur. Alioquin dicendum foret dispositiones illas quas requirit Ecclesia in penitente ut ritè absolvat, ad mutabilem disciplinam spectare. Motivum idcirco quo Ecclesia ducitur ad negandam benedictionem sponsis qui propositum servant instituendi prolem in aliâ religione, ex eo oritur quòd perversam eorum animi comparationem uti doctrinæ et mandatis Christi fundatoris sui adversantem existimet. Adeò verò conceptus hic ecclesiasticus non cooperandi sacrilegis nuptiis mixtis cordi est Rom. pontificibus, ut Pius VIII derogaverit canoni concilii œcumenici quoad illas provincias, in quibus hæc parochi præsentia et benedictio à regimine politico vi exigitur (1).

340. III. Obj. 1º Falsum est agi de praxi immutabili in eâ benedictione denegandâ, alioquin Ecclesia nunquàm à suo hoc principio recessisset, prout novissimâ hæc ætate recessit, cum rata duxit ea conjugia quæ antiquitùs ut illicita et invalida repudiabat. Jam verò semel ac Ecclesia ita se gessit, nequit jam respuere consecutiones quæ ex hac agendi ratione descendunt. 2º Accedit in Germaniâ fuisse ab initio consuetudine priùs et usu receptum, postea verò etiam

(1) Cf. Doellinger, op. cit., pag. 33, 45, seqq.

lege cautum *ubique* circa conjugia mixta, quòd haberetur tanquàm *inadmissibile pactum*, et *sponsio* inita inter sponsos de prolis educatione ante conjugii celebrationem (1); 3º in imperio autem Austriaco lege latâ sancitum est nullam exigendam sponsionem esse in conjugii mixtis ad impertiendam benedictionem; episcopi verò acquieverunt huic legi, et adhuc ita se gerunt, accommodantes sese rerum ordini qui à legislatione inductus est (2). 4º Ratio porrò harum legum aperta est: auctoritas enim paterna et jus quòd ex eâ profluit, oritur tantum ex conjugio jam contracto; quare cum pater per hujus tantum consummationem jus acquirat, ac possit se obligare ad aliquid quòd ipsum conjugium afficiat, sequitur pariter tunc temporis tantum se obstringere posse circa prolis institutionem (3); 5º quæ cum ita sint, non debet Ecclesia scrupulos ingerere conscientis delicatis earumque pacem perturbare (4); 6º attentâ præsertim praxi, quæ jamdiù in non paucis diocesisibus invaluit de consecrandis nuptiis mixtis benedictione, quamvis nulla sponsio inter contrahentes præcesserit circa catholicam futuræ sobolis institutionem (5); 7º aut saltem connivere debet, ut sponsi inter se conveniant de masculis instituendis in religione patris, feminis verò in religione matris. Ergo.

341. R. Ad 1. N. Nunquàm siquidem Ecclesia recessit à principio quòd vindicavimus, quòd scilicet nec possint nec debeant administrari Sacramenta actu perversè dispositis. Aliud porrò est agi de validâ, aliud verò de legitimâ seu licitâ Sacramenti administratione. Ecclesia quamvis semper exhorruerit conjugia mixta, ea tamen habuit ut validè contracta (6). Quando suam tribuit benedictionem, non ei mens est eam conferre parti acatholicæ, quam optimè novit neque in conjugio admittere Sacramenti dignitatem, neque æstimare hunc ritum sacrum, neque vinculum conjugale ut insolubile habere, sed eam tribuere intendit tantum parti catholicæ, seu filio aut filie suæ, quamvis ambo sponsi se coram parochio sistant (7).

342. Ad 2. N. Etenim nec ante nec postea usu et consuetudine receptum unquàm fuit in Germaniæ provinciis, multò minùs lege cautum, ut *inadmissibile* haberetur *pactum* à sponsis initum ante conjugii celebrationem. Imò verò, ut nos paulò ante ostendimus,

(1) Ita Bunsen in scripto officiali cui tit. *Expositio*, etc., relato saltem per epitomen in *Ephemerid.* 11 janv. 1838.

(2) Ita auctor artic. insert. in *Ephemeride universalis*, diebus 8, 9, 10, 11 februar., qui id affirmat auctoritati innixus Rechbergeri, cujus opus velut *Evangelium* juris canonici spectat. Attamen nos superiùs vidimus pessimum hoc opus ab utrâque potestate ecclesiasticâ et civili proscriptum fuisse, atque à scholis omnibus eliminatum.

(3) Idem, loco cit.

(4) Ibid., diebus 9-15 mart. 1838.

(5) Ibid., diebus 8, 9, 10 et 11 febr.

(6) Sola synodus Trullana, quæ tamen ab Ecclesiâ Romanâ recepta non est, declaravit invalida connubia mixta; cum verò Ludovicus XIV latâ lege constituerit in Galliis has ipsas nuptias invalidas, episcopi Galli in praxi eas semper spectarunt ut validas in facie Ecclesiæ.

(7) Cf. Doellinger, op. cit., p. 33.

pacta *ante-nuptialia* non modò usu et consuetudine, sed etiam legum auctoritate firma erant et rata. Sanè in Bavariâ, ubi præ reliquis Germaniæ provinciis Catholici Protestantibus permixti sunt, juxta edictum 24 martii 1829, et antèrius aliud edictum *constitutionale* an. 1818, § 14, decernitur quòd *si valido pacto conjugali conjuges inter sese statuerint, quâ religione filii debeant institui, id suam habeat efficaciam* (1). Eadem lex jamdiù promulgata fuerat in electoratu Palatino, nempe an. 1709 (2). Eadem viguit in magno ducatu Assiæ-Darmstadtensi, ubi præterea cautum ducatu parochus catholicus jus habeat negandi celebrationem conjugii in quo cautiones ab Ecclesiâ præscriptæ non servarentur (3). In provinciis Rhenanis nullam usquàm prohibitionem viguisse quominùs pacta *ante-nuptialia* à sponsis fierent ante celebrationem conjugii ultrò fatetur adversarius quem impugnatus (4). Igitur cum falsum sit quòd ipse assumit, hoc ipso tota corruii difficultas.

343. Ad 3. Negamus planè *Josephinæ* quam vocant *legislationi* non fuisse sive ab Apostolicâ Sede sive ab

(1) Apud Doellinger, ib., p. 16.

(2) Cf. Opus inscriptum: *Die religiöse Erziehung der Kinder aus gemischten Ehen. eine geschichtliche, etc.*, seu: *Religiosa educatio prolis in conjugii mixtis. Expositio historico-juridica*, Spire, 1837, pag. 98, ubi narratur quòd cum elector Palatinus Joan. Guillelmus priùs constitueret prolem ortam ex connubiis mixtis institui debere in religione patris, regiminis Borussiae minis permotus, delide etiam violentis quibusdam artibus, quas idem regimen in vindictæ speciem exercuit adversus catholicos suos subditos (ex his patet quàm antiquæ sint machinationes regiminis Borussiae adversus Ecclesiam), tractationibus eâ super re ultrò citròque habitis, demùm legem tulit an. 1709, quâ sanxit, § 3, ut in conjugii mixtis integrum esset parentibus educare sobolem, prout ferebant legitima pacta nuptialia, seu etiam authenticæ eorum conventiones *stante matrimonio*. Ex quo facto constat quantum recesserit regimen Borussiae à pristinis suis institutis.

(3) Apud Doellinger, loco cit., p. 17.

(4) Sed præterea praxi antea vigentis in provinciis Rhenanis testem habemus locupletissimum ipsum D. Hüsgen, qui in epist. datâ ad parochum B. de F. canonicum et consiliarium ecclesiasticum die 59 sept. 1828, inter cætera scribebat: « Sur ce point (conjugiorum mixtorum), il n'y a eu aucune négociation entre le métropolitain et les suffragants, mais ces derniers ont, avant comme après, admis pour leurs diocèses la pratique suivie dans le diocèse de Cologne. La pratique observée par notre administration diocésaine touchant les mariages mixtes est, depuis 1825, la suivante: sans égard à l'éducation religieuse des enfants, le mariage des futurs époux est proclamé dans l'église. Dans le cas où les époux font par écrit ou de vive voix devant témoins, la promesse de faire élever tous leurs enfants dans la religion catholique, il est permis au curé catholique, *cæteris salvis*, d'assister au mariage; mais si cette promesse n'est pas donnée, le curé catholique est tenu, après les proclamations faites, de délivrer à la partie catholique *testimonium libertatis ab omni impedimento canonico dirimente*. Désormais le curé catholique n'a plus à s'occuper de la célébration religieuse du mariage. Si, après la consommation d'une semblable union, l'époux catholique se présente au saint tribunal de la Pénitence, rien ne s'oppose à ce qu'il soit admis à la participation des Sacraments, *cæteris salvis*, dans le cas où le confesseur le trouve vraiment repentant de la démarche qu'il a faite, et empressé d'employer la

episcopis constanter et vehementissimè reclamatum (1). Et verò inde spes non levis oborta est, quòd superiùs adnotavimus, fore ut precaria isthæc legislatio, quæ non paucas identidem mutationes subit, ex antiquis institutis in universâ Ecclesiâ vigentibus omninò temperetur (2). Cæterum legislatio Austriaca in eo quòd spectat ad conjugia mixta, non est *coactiva*, ut autumat adversarius, sed est *facultativa* seu *permissiva*, ita ut si pater sit protestans, possit quidem, sed non *debeat* seu non *teneatur* prolem in protestantiâ sectâ instituere. Possunt præterea juxta eandem legislationem sponsi ante matrimonium de prolis institutione inter se pacisci; si autem renuant obtinere sanctioni canonicæ, quæ exigitur formalis promissio de universæ prolis educatione in religione catholice ad obtinendam sacerdotis benedictionem, non adiungunt parochi à civilibus magistratibus ut matrimonia hæc illicita benedictionis ritu coonestent. In totâ diocesi Lintiensi receptum est ut nulla tribuatur benedictio conjugii mixtis sine præviâ sponsione circa catho-

douceur, une instruction appropriée, la prière et le bon exemple pour opérer le salut de l'époux hérétique et des enfants: néanmoins la fixation du temps devra être laissée au jugement du confesseur. Par cet exposé fidèle des faits, » etc.

Ita quidem Hüsgen sentiebat et scribebat an 1828. Nunc verò ex litteris quæ non ita pridem hæc pervenerunt à viro fide dignissimo patet eum, commutato consilio, cogitare alia omnia. Offero paucas harum litterarum periodos. *Quæ vidimus et audivimus testamur. Perquam infaustum nobis est, quòd vicarius generalis Hüsgen omnia secundum desiderium et voluntatem Protestantium et Hermesianorum operetur. Si quis parochus pro re archiepiscopi fortiter dixerit, aut pro eodem in templo oraverit, hic statim ad remotam et tenuem parochiam mittitur, licet decem et etiam viginti annorum spatio suæ parochiæ deservierit. Si verò hæc agendi ratio alicui non placeret, hic subito ab omni animarum curâ arceretur. Hinc fit quòd diocesis nostra (Coloniensis videlicet) optimis pastoribus orbetur. Plures parochiæ aut vacant, aut ab Hermesianis occupantur, etc. Quamvis à S. Sede concessum illi fuerit vicarium generalem agere, hæc duplici additâ lege, 1º ut in matrimoniis mixtis servanda curaret, quæ in brevi Pii VIII sancita erant; et 2º ut Hermesianos in officio contineret.*

(1) Quicumque de his expostulationibus certior fieri cupiat, satis est ut recolat rescripta Pii VI, quæ paulò ante commemoravimus data ad card. de Franckenberg, atque ad reliquos Belgii episcopos. Alia ejusmodi documenta profert Moser, op. cit. de Imped. matrim., et vulgarissima sunt. Attamen auctor articulorum quos sæpè citavimus affirmare intrepidè audet *legislationem Josephinam circa matrimonium permansisse in Germaniâ ex parte episcopatus et curiæ* (nempe sanctæ Sedis) *sine oppositione aut molestiâ!*

(2) Exemplum litterarum afferimus, quas nuper piissimus imper. Ferdinandus cuidam suæ ditionis episcopo dedit: *Cum sponsa catholica, ait ipse, et sponsus protestans mutuo se obligaverint ad educandos filios omnes, quos ex hoc matrimonio suscipient, in religione catholice, majestas sua sibi certò pollicetur fore ut Dom. V. R. nullum aliud impedimentum matrimonio huic, quòd in facie Ecclesiæ celebrari potest, objiciat, atque ita negotium istud totum expediat, ut inde neque auctoritatis civilis, neque auctoritatis ecclesiasticæ jus in discrimen vocari debeat. Apud Doellinger, op. cit. p. 56, seq. Quid præterea jam sentiant canonistæ Austriaci de hoc argumento patet inter cæteros ex opere D. Rost, cui tit.: *Religions-wissenschaftliche Darstellung**

cam totius sobolis institutionem; eadem praxis viget in dioecesi Oenipontina (1).

344. Ad 4. N. Adversarii enim principium est prorsus absurdum et contrarium legislationi omnium gentium. Nulla siquidem usquam legislatio reperietur quæ interdicanter validæ pactiones antequam sponsi ineam conjugium illud è contrario apud omnes gentes usu ipso inductum novimus, ut sponsi ante matrimonium ineundum ad aliquid se obligare invicem possint, idque legali scripto confirmare, in rebus etiam quæ ad futuram prolem pertineant, cujusmodi est articulus de proli successionem. Quod si sponsi, antequam conjugium ineam, possunt inter se pacisci de successione hæreditatis, ac de aliis non paucis quæ spectent ad futuram prolem, quantum magis pacisci queunt circa ejusdem religionem, quæ objectum est longè præstantius et sanctius!

345. Ad 5. Si ageretur de solis scrupulis, C.; si agatur de violatione obligationis seu muneris omnium maximi quo parentes erga Deum obstringuntur, N. Utique hæretici pro sua opinandi licentiâ existimant id quod est ab Ecclesiâ circa matrimonia mixta sancitum, rem levissimam esse, quam homo prudens religioni non habeat (2). Ecclesiæ autem à Christo edoctæ alius est sensus, contraria planè doctrina; sentit enim ac docet eos Catholicos qui ita animo sunt comparati, ut aut parvipendant religiosam liberorum institutionem, aut eam dimittant parti acatholicæ, in gravissimum crimen incurrere; quod si officium divinâ lege parentibus impositum sanè omnium maximum sive per socordiam, sive per contemptum abjiciant, æternæ filiorum suorum salutis proditores fieri. Quamobrem neque potest neque debet falsæ cujusdam pacis obtentu parentes ejusmodi in tam perversâ animi dispositione relinquere.

346. Ad 6. D. Id est, nonnullorum privatorum aut ignorantia, aut animi ignavia, Ecclesiæ lex alicubi violata est, Tr.: legitime collata est illis conjugii benedictio, N. Etenim potuerunt interdum sacerdotes aliqui, sui obliti muneris, sive ut potestati civili verificarentur, sive honorum illecebris aut metu poenarum, eò adduci, ut sacrilegum hoc facinus perpetrarent. Verùm hic non disputamus quid ex privatorum culpa fieri possit, sed quid legitime fieri possit et omnino debeat. An verò assentatorum hominum perfidia, aut ignavorum pravitas unquam efficiet ut lex

der Ehe, seu: *Expositio religioso-scientifica de matrimonio*. Vien 1854.

(1) Cf. Doellinger, ibidem.

(2) Quomodo harum rerum quas Ecclesia catholica servat, æquos aestimatores habere Protestantibus possumus, quibus præcipua fidei christianæ capita subvertere nulla religio est? Satis sit ad hanc assertionem confirmandam adducere Catechismum ad usum ecclesiarum et scholarum protestantico-christianarum editum Spiræ 1822, confectum à generali synodo protestante circuli Rhenani, et à supremo regio consilio approbatum. In hoc porrò catechismo evangelico de Trinitatis mysterio et Christi divinitate ne unam quidem syllabam legas; dogma autem Redemptionis humani generis ex impiis Socinianorum placitis describitur.

aliqua licitè violetur, obsistente præsertim ac reclamante legitima Ecclesiæ auctoritate (1)? Si hoc quispiam contendat, non modò lex quævis ecclesiastica, sed etiam civilis divinaque ipsa lex poterit impunè violari, cum quotidie ingens hominum perditorum turba illas prætergrediatur.

347. Ad 7. N. Nunquam enim Ecclesia à seipsa dissentiet, neque permittet ut sponsi pactum ineam, quo filii patris, filix verò falsâ religione matris imbuantur. Hoc quippe iniquum est, et omni-juri contrarium. Imò ne sponsi quidem ipsi pactum hujusmodi inire inter se licitè possunt. Utervis enim illorum hæresim sectans, aut hanc veram esse aut falsam judicat. Si veram, cur liberis suis adeò sit inimicus, ut eadem hæresi nolit omnes enutrirî (2)? Si verò falsam, cur non modò sibi, sed etiam liberis suis iniquus esse velit, ut impiam sectam profitentes exitio pereant sempiterno? Ad hæc libet quærere num catholicus pater sit filiorum tantum, an etiam filiarum pater? Similique ratione num mater catholica filiarum mater dicenda sit, an etiam filiorum? Profectò tales parentes qui sunt, ut sic velint sobolem partiri, referre mihi videntur mulierem quæ coram Salomone rege alteri dicebat: *Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur* (3). Imò pessimæ femine crudelitatem longè superant. Illa enim cupiebat ut alienæ sobolis membra in duas partes discernerentur; isti verò prolem à se genitam sic dividunt, ut non in corpora, sed in ani-

(1) Cf. quæ superius ex archiep. Posnaniensi litteris ad regem Borussiae datis adduximus. Illis verò aliud ejusdem testimonium subnectimus. Cum enim ex occasione allocutionis à Gregorio XVI habitæ die 15 superioris septembris, quâ viri fortitudo et agendi ratio commendata fuerat, *Ephemerides regni Borussiae* inconstantia illum accusassent, ita reverendissimus archiepiscopus in sua responsione impositam sibi calumniam à se removit: *On ne se laisse pas de prétendre de nouveau que tous les prêtres de mon diocèse béniissent les mariages mixtes sans exiger une promesse préalable; quoique près de mille faits recueillis à la hâte dans les registres de l'Eglise, et un grand nombre de contre-preuves envoyées à diverses reprises, et toujours de nouveau, à son excellence le ministre von Altestein, soient venus prouver le contraire; bien que le gouvernement royal, en fait, ne semble pas les avoir agréés, comme le prouve le document (pièce justificative A), qui s'en rapporte expressément à une décision ministérielle du 30 mai 1857. Cf. *Ami de la Relig.*, 17 févr. 1859. Fructus porrò impavidæ hujus archiepiscopi agendæ rationis fuerunt publica vincula, ad quæ vir octogenarius damnatus est à clementissimo regimine evangelico.*

(2) Quid censeant Protestantes de doctrinâ catholica, quanquam à Socinianis et rationalistis, ut videmus, toti sint, liquet, cæteris prætermisissis, ex Catechismo Heidelbergensi, seu instructione in doctrinâ christianâ pro Ecclesiis reformatis, novissimè edito Sulzbachii, an. 1826, in cujus præfatione prædicantes dicuntur sese eidem jurejurando obstringere. Itaque in hoc libro symbolico, pag. 56, octava interrogatio hæc est: *Quodnam intercedit discrimen inter cœnam Domini et Missam papisticam?* Resp.: *Missâ nihil aliud propriè est, nisi abnegatio unici sacrificii et passionis Jesu Christi, ac maledicta idololatria.* Nescio utrum hæc in ore istorum hominum risum magis an indignationem moveant.

(3) 3 Reg. 5, 26.

mas sæviant, dumque unam partem Christo et Ecclesiæ, alteram impietati et malo dæmoni addicunt. Nonne in supremo judicii die filia hæretica catholicum patrem, filius autem hæreticus matrem catholicam justissimè accusabit (1)?

348. Neque verò quispiam opponat è duobus malis minus esse eligendum. Equis enim istos in eam necessitatem concecit, ut alterutrum faciendum sit? Nonne satius esset ut Catholici ab ineundo cum hæreticis aut schismaticis matrimonio penitus abstinerent? Ultrò igitur volentesque sese iis vinculis implicant, quibus deinde suæ soboli iniquissimi esse coguntur. Neque omittendum est conjugem hæreticum aut schismaticum multis de causis permoveri posse ut ad sese universam sobolem trahat. Verùm etiamsi demus quòd fidem pactis promissisque servare velit, tamen: *Unus ædificans*, ut verba usurpem Ecclesiæ-

(1) Exinde apparet iniquitas illarum legum quibus sancitur ut masculi patris, feminae verò matris religionem sectentur; aut, quòd deterius, ut universa proles orta ex conjugii mixtis profiteatur religionem quam vocant *dominantem*. Eadem erat imperatorum ethnicorum ratio, qui editis legibus omnes cogebant ut gentium superstitiones profiterentur.

stici, et unus destruens: quid prodest nisi labor? Unus orans, et unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus (1)?

349. Hæc de matrimonio paulò prolixius pro rei gravitate agere volui; in quâ tractatione nihil me scripsisse profiteor, quòd ex veritatis amore et catholice doctrinæ tuendæ studio non sit profectum. Cæterum si quid fortè videatur à me dictum esse liberius quam ut placere quibusdam possit, velim ut æqui homines sedato attentoque animo secum reputent quæ sanctissimus Mediolanensis antistes Ambrosius ad Theodosium piissimum imperatorem olim scripsit: *Sed neque imperiale est libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale, quòd sentias, non dicere... Siquidem hoc interest inter bonos et malos principes, quòd boni libertatem amant, servitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quòd sentiat non liberè pronuntiare... Quòd facio primum tui amore, tui gratiâ, tuæ studio conservandæ salutis (2).*

(1) Cap. 34, 28, 29. Cf. Serarium, op. cit., cap. 2, § 14 et seqq.

(2) Epist. 40, edit. Maur., n. 2, 5.

LECTORI BENEVOLO.

Jam pridem ab ipso mearum de re theologica prælectionum ingressu illud me præstiturum sponderam, ut peculiari aliquando locos theologicos, quos nuncupant, tractatione explanarem. Id vero Dei Opt. Max. beneficio tandem perfecisse lætor. Prodiit quippe in lucem primum disputationis hujus volumen, quòd alterum non ita serius excipiet. Universa porro hæc lucubratiō tametsi postremo omnium loco edatur, primam nihilominus sedem post tractatum qui de vera religione a nobis inscriptus est, suo jure sibi vindicat. Etenim quæ reliquæ sunt theologiarum institutionum partes, ex principiis notis veluti aliunde atque exploratis, in peculiarium dogmatum evincenda veritate versantur. At vero hæc quam auspicamur, posteaquam quòd par est fundamentum in tractatu de vera religione præjectum fuerit, principia ipsa atque fontes, unde omnis in theologica disciplina veritatum series dimanat, proponit atque explicat, eorumdem inter se nexum ac mutuam, quam vocant, dependentiam patefacit, et quòd caput est, singulorum veritatem accurate demonstrat. Quæ cum ita sint optimo jure factum est, ut tractationi huic locorum theologiarum appellatio inderetur: eandemque ob rem haud alio quam receptissimo illo titulo hanc operis nostri partem prænotandam censuimus.

Jam nos ipsi profitemur plura in hisce locis illustrandis fuisse complexos, quæ arctissimam cum iis necessitudinem habent, quæ in altera parte tractatus de vera religione haud ita summis labiis delibata sunt. Verum utraque invicem disputatio plurimum distat. Etenim id unum illic intendimus ut continenti propositionum serie, efficaci illa quidem, sed arctiori et pressa, homini divinæ revelationis necessitatem atque existentiam nuperrime edocto, nec in quam societate exquirenda ea sit satis per seipsum internoscere valenti, veræ Christi Ecclesiæ faciem ac præcipua lineamenta velut in tabula quadam expressa exhiberemus. Hæc vero quoniam regulæ proximæ fidei nostræ dignitatem nancisci Ecclesia debet, funditus enucleanda res est; natura ipsa atque intima Ecclesiæ constitutio exploranda, ceteraque de Scripturis et traditionibus in propatulo ponenda; quæ nisi solide in ipso theologiarum vestibulo constituta fuerint, omnis deinceps disputatio suis quasi nervis destituta nutet oportet.

Neque vero mirum cuique videri debet, quòd locorum theologiarum explanationem duobus voluminibus vix exhausturimus. Nam quominus parciores in scribendo esse possemus, tum rei gravitas atque copia, tum institui nostri ratio, necnon ætatis quæ nunc est conditio prohibuerunt. Incredibile enim dictum est quanto vesaniæ ac furoris æstu heterodoxi homines, quò inclinatam et prope collapsam protestantismum utcumque sustentent, in labefactanda catholice Ecclesiæ imprimisque rom. pontificis auctoritate, ceterisque sacræ theologiarum fontibus corruptendis unanimes allaborent. Nec facile explicari potest quam fallacibus eisque variis ac multiplicibus artibus utantur, quotque in dies teterrimas machinationes moliantur. Quandoquidem igitur illud perpetuo animo constitutum gesserimus ut præ obsoletis jamdiuque protritit, errorum qui in præsentia grassantur potissimum hæreticis ra-